

WOORDWIJS

Gods wet in ons hart

Gert van Enk

De wet van Jahwe is oorspronkelijk een omvangrijk document dat gaat over het hele leven; niet alleen over de religieuze kant (de cultus), maar ook over de economische, en over de sociaal-politieke aspecten.

Wet voor Israël

Strikt genomen is de wet (Hebreeuws: de *thora*), geadresseerd aan het oudtestamentische volk Israël. Mozes krijgt van Jahwe de opdracht deze *thora* aan Israël door te geven. Dat gebeurt tijdens een bijzondere serie ontmoetingen met Jahwe in het gebergte Sinaï. Eeuwenlang heeft deze wetstekst aan het volk Israël de weg gewezen. De *thora* wordt, vanaf zijn allereerste verschijningsvorm, nauw betrokken op het verbond tussen Hem en Israël. Wet en verbond horen voor altijd bij elkaar! Net zo goed als dat de wet, en leven in vrede en vrijheid bij elkaar horen (zie Ex. 6; 19:4-8; Lev. 26; Deut. 4; 5).

Geschiedenis van verbonds(on)trouw

De bijbelse geschiedenis laat weten dat Israël lang niet altijd op Gods weg blijft lopen. Je kunt deze geschiedenis typeren als die van ontrouw, bekeken vanuit het volk; maar óók als de geschiedenis van Gods verbondstrouw, bekeken vanuit Hem. Dat wordt meteen al duidelijk tijdens de veertigjarige woestijntocht, en in de tijd van de Rechters, kort na de intocht in Kanaän; dan zie je dat Israël op allerlei manieren de geboden van Gods wet overtreedt. Daarop volgt vaak straf: agressieve buurvölker onderdrukken het kwetsbare, ongehoorzame volk. Toch komt Jahwe telkens weer terug bij zijn volk. Hij zoekt hun hart, roept hen weer bij de les, en brengt verlossing. Daarvoor schakelt Hij, in die eerste ruige, primitief aandoende tijd, speciale verlossersfiguren in: de Rechters, die de opdracht krijgen Israël weer terug te brengen op de weg van het verbond en de *thora* (zie Richt. 2).

Stelling

De HEER blijft altijd Dezelfde, zijn volk maakt een geschiedenis door, situaties veranderen; de invulling van het houden van Gods wet verandert dan ook met de tijd mee.

De wet en de profeten

Later, in de koningentijd, is de wet niet minder belangrijk. Tijdens de regering van David en zijn opvolgers wordt duidelijk hoezeer de wetgeving verbonden is aan Jahwe's blijvend verlangen naar vrijheid en vrede voor Israël. De boodschap van Jahwe's profeten luidt: leven in het land van vrijheid en vrede kan alleen goed gaan, als Gods wetten serieus genomen worden. De wetgeving (bij Sinaï) markeerde de afronding van de bevrijding (uit Egypte); nu speelt die wet een voornamelijk rol om Israël als bevrijd volk te laten leven in het beloofde land (in Kanaän). De profeten wijzen Israëls koningen op hun verantwoordelijkheid hierin. Hun eerste koninklijke roeping is: Israël voorgaan op de weg van de gehoorzaamheid aan Jahwe: de weg van vrede en vrijheid (zie Deut. 17:18-20; 2 Sam. 23; 1 Kon. 8; 11; 2 Kon. 17; 18; 22).

Vraag

Wat zegt Deuteronomium 17:18-20 over de positie en de verantwoordelijkheid van Israëls (toekomstige) koningen als voorgangers op de weg van het verbond?

Op weg naar de ballingschap

De profeten maken duidelijk dat zonder trouw aan Jahwe's wet er niet te leven valt in het land van de belofte. Wil Israël Gods bevrijde volk blijven, dan moet het met hart en ziel Hem volgen en dienen. Zo niet, dan loopt het onvermijdelijk uit op verbanning uit het land van de vrijheid. De koningengeschiedenis laat zien dat soms naar de profetische waarschuwingen wordt geluisterd, maar vaak ook niet. Sommige koningen maken zich sterk voor een echte reformatie, anderen doen Jahwe's dienst geweld aan. Na veel geduld met Israël en zijn leiders, maakt Jahwe zijn waarschuwingen ten slotte tot harde realiteit: eerst ervaart het Noordrijk dat Jahwe werkelijk meent wat Hij zegt, en amper honderd jaar later gaan ook de stammen van het Zuiden in ballingschap (zie Jes. 24; 30; Jer. 11; Ez. 17; 44; Dan. 11; Hos. 6; 8).

Wet en synagoge

In de landen van de ballingschap (met name Mesopotamië en Egypte) leert Israël de wet op een nieuwe manier serieus nemen. Nu Jeruzalems tempel niet meer bestaat, komt het centrum van de dienst van Jahwe meer en meer op plaatselijk niveau te liggen. Daar, in lokale synagogen, wordt wekelijks voorgelezen uit de *thorarollen*. En ook al wordt na terugkeer van (een deel van) het volk de tempel van Jeruzalem herbouwd, sinds de ballingschap is de wekelijkse synagogedienst niet meer weg te denken uit Israëls geloofsbeleving.

Uit diezelfde periode – na de ballingschap – stamt ook de vorming van (theologische) scholen waar schriftgeleerden (rabbijnen) zich inzetten voor de juiste uitleg van de *thora*. Die scholen hebben grote invloed op de manier waarop het volk dan omgaat met Gods wet. Dat is de situatie waarin Jezus Christus zijn intrede doet in deze wereld, en waarin Gods Zoon de confrontatie aangaat met mensen die de diepe zin van de *thora* niet (meer) verstaan (zie Neh. 1; 9; Mi. 6; Mal. 2).

Vraag

Wat is de diepste zin van de *thora*?

Een paar opvallende dingen

Opvallend is, hoe in de loop van de geschiedenis van Israël het accent ligt op die geschreven boekrollen van de mozaïsche wet. Daardoor lijkt het alsof Jahwe's dienst gelijk staat aan het houden van de *thoraregels*. Als je ziet hoeveel nadruk ligt op de *thora* voor de eredienst, hoeft deze opvallende trek je niet verbazen. Wat ook opvalt, is dat in het Oude Testament bijna geen aparte aandacht wordt besteed aan de Tien Geboden. Het gaat in het onderwijs van de profeten (én van de priesters) over de wet als één geheel; een gedachte die we ook bij de nieuwtestamentische apostelen tegenkomen. Ten derde valt op dat in de profetische boeken gaandeweg meer aandacht gevraagd wordt voor de innerlijke gehoorzaamheid aan Gods wetten. Er zijn zelfs profeten die het zo stellen: 'Jullie kunnen je voor het oog wel houden aan de regels voor de eredienst, maar als je er met je hart niet bij bent, dan heeft Jahwe daar helemaal geen behoefte aan!' Daarbij worden de regels voor de eredienst door sommige profeten zelfs wel eens 'uitgespeeld' tegen de voorschriften voor het sociale leven: 'God geeft geen cent voor jullie offers, als jullie op een asociale en inhumane manier met elkaar omgaan! Samen leven in het verbond met Jahwe is immers per definitie sociaal en humaan...!' (zie Amos, Zefanja en Maleachi).

Onderscheid, geen tegenstelling

Het zou niet juist zijn om op basis van dergelijke specifiek geadresseerde profetenwoorden een tegenstelling te forceren tussen gehoorzaamheid aan de 'uitwendige' regels van de geschreven *thora*, en het 'inwendig' dienen van Jahwe met je hart. Zo'n tegenstelling kent de

Bijbel niet; ‘buitenkant’ en ‘binnenkant’ van het dienen van de HEER zijn niet los verkrijgbaar, maar er is wél een onderscheid! Trouwens, deze onderscheiding tussen ‘buitenkant’ (je *gedrag* richten naar de *thora*) en ‘binnenkant’ (liefdevolle overgave aan het dienen van de HEER *met hart en ziel*) heeft vanaf het begin een plek in Gods Woord. Gelet op de op uiterlijkheid gerichte mentaliteit van Israël is het geen wonder, dat de profeten geleidelijk het accent gaan leggen op dit belangrijke onderscheid. Maar als zij Gods Woord prediken op dit delicate punt, valt het ook op dat zij telkens weer terugrijpen naar hoe het ‘in den beginne’ was; ze houden daarbij het oog gericht op de toekomst waarin het verbondsvolk weer zal leven zoals Jahwe het vanaf het begin bedoeld heeft (zie Deut. 5:29; 6:4-6; 8:2; 10:10-13; 30!).

Om over na te denken

Welke dingen maken dat wij in onze tijd nog steeds moeten oppassen voor een ‘uitwendig’ dienen van God?

Bestaat er ook een risico voor een alleen maar ‘inwendig’ dienen van de HEER?

In het hart geschreven

Via de profeet Jeremia, die zelf de ballingschap meemaakt, krijgen we deze woorden van God mee: ‘De dag zal komen – spreekt de HEER – dat ik met het volk van Israël en het volk van Juda een nieuw verbond sluit, een ander verbond dan ik met hun voorouders sloot (...). Maar dit is het verbond dat ik in de toekomst met Israël zal sluiten – spreekt de HEER: Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en hem in hun hart schrijven. Dan zal ik hun God zijn en zij mijn volk. Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: “Leer de HEER kennen”, want iedereen van groot tot klein, kent mij dan al – spreekt de HEER. Ik zal hun zonden vergeven en nooit meer denken aan wat ze hebben misdaan.’

Hier zien we weer die koppeling van wet en verbond. Maar de boodschap van de profeet is hier specifiek, dat in het nieuwe verbond van Jahwe met zijn volk deze koppeling veel directer zal zijn. Zó direct dat de wet niet meer functioneert als een ‘tussenin’, maar als een ‘binnenin’. Intussen zegt deze boodschap over verbond en wet van de toekomst ook iets belangrijks over de bedoeling die de HEER altijd al met het stellen van zijn wet heeft gehad: niet in de eerste plaats als middel om het leven in het verbond te regelen, maar eerst en vooral als een middel om Hem te (leren) kennen! Dat geldt blijkbaar voor de hele wet, in wat voor vorm dan ook, en voor al haar onderdelen.

Dat is ook het geheim achter de woorden van Christus zelf, als hij zijn volksgenoten verzekert dat ‘zolang de hemel en de aarde bestaan, elke jota, elke tittel in de wet van kracht blijft, totdat alles gebeurd zal zijn...’ (zie Jer. 31; Mat. 5; Rom.).

Opdracht

Zoek eens na welke betekenis de tekst uit Jeremia heeft in de boodschap van het Nieuwe Testament.

De HEER kennen

De wet is aan Gods volk gegeven om daardoor de HEER te leren kennen. Gehoorzaamheid aan de wet kan dan ook niet opgaan in het ‘uitwendig’ vasthouden aan een set voorschriften. De levende relatie tussen de HEER en zijn volk staat voorop. Door het houden van de wet leer je hoe langer hoe meer ontdekken hoe goed God is voor ons; als Eén die zuinig omgaat met zijn schepping, erop uit om mensen te leren in vrijheid en vrede te leven; als Eén die van vergeven weet, als je terugkomt van een foute keuze; maar ook als Eén die verbolgen is, als mensen Hem minachten...

Zo was dat vroeger, en zo is het nog. Maar er is een belangrijk verschil. Want Gods nieuwtestamenteisch volk heeft God leren kennen zoals zelfs mensen als Mozes en Elia Hem niet hebben gekend. Het Israël van toen kon met de *thora* een volk zijn dat anders was dan andere volkeren, omdat het Jahwe kende. Het verschil tussen de nieuwtestamentische gemeente en alle andere mensen is nu dat wij Christus hebben leren kennen. Die heel speciale relatie, tussen diezelfde God en de gemeente van zijn Zoon, maakt van dat volk werkelijk nieuwe mensen. Het mysterie van een nieuw verbond waarover Jeremia schreef, is in en door Jezus Christus aan ons bekend gemaakt. Hij zorgde voor een nieuwe situatie, die hierin bestaat dat de wet van God in de harten van mensen is neergelegd. Dankzij zijn werk heeft de *thora*, die eeuwenlang vooruitwees naar Christus' komst, in deze wereld haar functie gehad, en is die in haar vorm van strikte voorschriften niet meer nodig. Die zijn immers vervuld door Christus zelf (zie Rom. 10:4; Ef. 4:20; Heb. 8 en 9; NGB art. 25).

Vanaf het begin

Geleerden discussiëren over de vraag of de wet van God er ook al was in het paradijs. Deze discussie wordt ingezet vanuit de Joodse opvatting waarin de *thora* al bestond voor de schepping. Als je gewoon de tekst van de Bijbel volgt, dan kun je alleen zeggen dat de *thora* aan Israël geschonken is bij Horeb. Maar als je bovendien als uitgangspunt neemt dat die gegeven is om Jahwe te kennen, dan mag je ervan uitgaan dat in het leven van de eerste officiële verbondspartners van Jahwe (zoals Abraham, Noach, Henoch en Adam) ook al iets van een wet heeft gefunctioneerd. De besnijdenis als verbondsbepaling is daar een voorbeeld van. En de heiligverklaring van de sabbat als afsluiting van Gods scheppingswerk is een ander voorbeeld.

Maar het is alleen zinvol hierbij stil te staan als we ook die '*thora van het begin*' in verband zien staan met de centrale inzet van het verbond: dat God zijn mensen in zijn wereld in vrede en vrijheid een gezegend en heilig leven wil zien leiden. Daarvoor heeft hij ze geschapen, met het oog daarop heeft hij hen vanaf het begin al zijn beloften van verlossing gegeven, beloften die ons alles zeggen over Hem en zijn eeuwigdurende trouw (Gen. 2:1-3; 3:15; 12; 17).

Om over na te denken

Calvijns Catechismus van Genève begint zo: 'Vr. 1: Wat is het voornaamste doel van het mensenleven? Antw.: Dat zij God kennen, door Wie de mensen geschapen zijn.'